

Un dia en les carreres / Jordi Galves /

<http://undiaenlescarreres.blogspot.com/2011/12/sense-son.html>

ENERGIA CASASSES

Casasses elabora una extraordinària faula sobre el poder de la poesia

[Poesia. **Enric Casasses**. *Bes nagara* [Без нагана]. Amb una il·lustració i fotografies de l'autor. Edicions de 1984, 190 pàgines, Barcelona, 2011]

[Ressenya] El que Enric Casasses aporta és energia. Energia fosforescent que il·lumina i tot ho atansa, les dones adormides i els poetes que declamen, el mos de la poma que sap, l'àmbar del caramel i la fel fosca, el viu i el que era viu, la matèria i l'antimatèria, a la que també podem dir-li emoció. Casasses riu boig de content quan desentranya el misteri de la felicitat perduda, és a dir, que el llenguatge ho és tot, que ho pot tot i que som i que vivim perquè en el ventre del món ressona el seu galop, perquè el foc escalfa i crepita poderós en la caverna de l'eloqüència. Les paraules d'aquest llibre no estan gastades ni s'equivoquen com en la poesia dels concursos, repetició somnàmbula dels llocs comuns de sempre. Aquestes són les paraules de la sorpresa i de la festa del viure, rudes i delicades, entremaliades i seques, com si el català comencés de nou, com si mai res no hagués estat ni dit ni escrit, com si fos possible tornar a començar perquè, com assegura la ciència, l'energia es transforma i mai no es destrueix, el foc s'apaga i torna a brotar d'entre la cendra. El món continua, tot viu per sempre mentre perduri la capacitat de seducció i de deixar-se seduir. O el que és el mateix, la capacitat per a l'amor. A *Bes nagara*, Casasses es revela com un poderós poeta del coneixement, únic, despert i científic, com un Lucreci més nou, amb jeans i cabellera electrificada, que ha passat de ser un atribut punk per esdevenir, amb el temps, la testa d'un vell profeta que rep vida i s'alimenta de les amors del cel. Al poema *Què busca la poesia* s'hi diu:

“Aferrar la veritat, noi,
estripada entre les paraules
com un parrac entre esbarzers
però l'esbarzer t'esgarrinx
i t'abufeteja el parrac
d'un vent que no et deixa ni veure-t'hi.”

Amb Casasses passem de l'uf angoixat d'alguns lectors de Quim Monzó a l'uh desconcertat que al·lucina amb una vida tan bèstia com ingovernable. No hem fet un

món feliç amb les nostres mentides, ni n'hem tret res de la indiferència moral que dóna l'estat permanent de malenconia, mandra, ressentiment i frustració més o menys existencialista. Moltes novel·les catalanes d'ara en són fidel testimoni, sense temps ni espai, fetes de petits conflictes domèstics i ànimes perdudes lluny de l'estat del benestar, aturades en el buit, l'atonía i la completa absència d'estímuls. L'energia, l'apassionament de Casasses, contrasta amb l'actitud suficient dels que estan sempre de tornada però també amb la dels ferits per l'actual crisi econòmica o la dels que es fan molta pena a ells mateixos. Els poemes de Casasses són tota una altra cosa, abocats al vitalisme de la vida entera, a la complexitat del desordre i de la paradoxa, a la riquesa del contrast de les coses que alhora riuen i ploren. "Un ai amb un al·leluia" diu el vers que clou el primer dels poemes d'aquest llibre. Podríem dir que fins que Casasses no es va posar a publicar, la poesia catalana contemporània era, amb dues o tres notables excepcions, el paradís del babau solemne que es pensa que fa versos. Després de Casasses la poesia ha recuperat el sentit de la realitat i el del ridícul. O dit d'una altra manera, el seu paper social de comunicació emotiva. És així com la llengua popular i de cada dia, amb els seus modismes, exabruptes, salts discursius, amb la seva imprevisible, inestable oralitat, desterra la manera de parlar dels lírics transcendents i es fa reina i senyora. Tan senyora com ho va ser en els temps energètics i trempats del Verdguer amb barretina musca, del Carner d'*Auques i ventalls* o del Sagarra que canta a rem i a vela. La modernitat parla amb la veu del braç reial, com deixen ben clar Baudelaire, Apollinaire o García Lorca.

Bes nagara és una faula sobre l'energia entesa tal com s'entén al carrer i tal com s'entén als llibres. Entesa a la manera de Dante, és exactament un prodigi, la que mou el sol i les altres estrelles, l'amor. Però també com el combustible que fa funcionar l'enorme màquina que és la civilització moderna. Al llarg poema *Torna'm, ah, torna'm* s'hi narra el que passarà quan s'acabi el petroli, o dit altrament,

“De l'ensurt que se'ns prepara
quan se'ns acabin els mistos
i no corri ni una gota
de petroli i catacroc
no sabem encendre foc”

Casasses barreja la crisi d'ara amb el record de la devastadora crisi de 1973, la que va posar fi als alegres anys seixanta, i elabora una original forma de literatura compromesa, fins i tot política, la d'un escriptor que es presenta a ell mateix, prim com és, "dormint a les esquerdes / dels precipicis", convençut de la utilitat social de la

poesia, l'ofici consagrat a la rima, és a dir, a la concordança entre formes i sentits, exercici de proporció, d'equilibri, de justícia, de seny, en definitiva. Quan s'acabin els mistos no només ens adonarem que el progrés tecnològic era un miratge, sinó que ja no sabem gaire res i que en sabem menys encara del que abans se'n sabia.

“Ni distingir la cicuta
del julivert ni trenar
cànem per a una espadenya”.

Aquesta humanitat descalça, augura la falla de Casasses, haurà de deixar aleshores les ciutats i fer el que sempre ha fet l'home després del desastre: tornar a començar, continuar d'alguna manera. En primer lloc haurà de superar la por de viure —la nostra és l'edat de la por, segons el poeta—. Encabat, haurà de tornar a la muntanya, “terra endins i terra amunt”, a un món idealitzat del passat en què, suposadament la terra era de tots i estava poblada de pagesos, mossos, masovers i bandolers de camí ral, com en les cançons populars dels temps de Serrallonga. Tornar a la casa dels nostres pares, retrobar els mas mig enderrocat —“el nus que lliga el temps”— i posar-se novament a la feina i a aprendre a saber del món altra vegada. A reconèixer, fins i tot, l'ànima que hi ha en la pedra, els mons amagats dins la matèria, tornar a la natura, a l'entusiasme de l'amor, antònim de la por, o el que és el mateix, tornar a la dona.

“dona que aixeca una cella
i enlluerna els bandolers
i és ella com ella sola
(...)
que fins les bigues del mas
se l'estimen i els hi agrada
com la muntanya al cabrer
i era a l'era del perer
o com al foc la resina”

La terra crida els humans, el masculí el femení, la bellesa crida la bellesa, la paraula, la melodia. Malgrat tot, el món és un acord perfecte, una estranya harmonia. No és estrany que en aquesta falla al·lucina una noia aparegui proveïda d'un tresor de cerilles i, fins i tot, arrossegant una arpa.

“l’arpa al capdamunt del grony
i el so ressona potrony
al mur i així d’un xic lluny

inspira l’alè del pany
de paret que se’ns retalla
contra la immensa pantalla
blava i roja i groga i bruna

de cel ponent que esparraca
i envia llargues lleganyes
a un més enllà de muntanyes
i més muntanyes i em ve...”

En una dansa enfollida de paraules que dringuen, en una orgia de sensacions que conjuren el desastre, davant del canvi inevitable, de la feridora fugacitat del món, la poesia de Casasses celebra el batec de la vida en la posta de sol, en l’arbre en primavera, en la punta d’un llampec. Una vida còsmica i matèrica però, sobretot, profundament humana, feta de sentiment, de la consciència plena del sentir de l’home —“el sentir-se el sentiment / que és el sentit principal”— l’única autèntica meravella en el món inhòspit, i que s’amaga com un diamant en el fang. És així, d’aquesta manera tan humana que, al costat de les emocions, s’hi consigna el delit per la ciència empírica, que no deixa de ser un altre tipus d’aproximació humaníssima a la realitat. Enric Casasses, fill de l’homònim Enric Casasses, químic i també poeta, es complau en lirificar electrons, quarks, pius, àtoms i fotons, en un exercici insòlit de poesia científica. Com ja s’ha dit, la celebració de la plenitud de la vida passa per retornar al camí del vell Lucreci, de qual se’n cita un vers (*De la natura*, III, 842) al poema *La mort riu sense parar de riure*:

“res no és doncs la mort per nosaltres ni ens afecta gota”

Tota reflexió sobre la mort o l’infortuni no val res, ens diu el savi llatí, perquè la vida està governada per l’atzar i cap previsió mai no ens empara. L’atzar és la realitat. La mort no és res i la por és estèril. La por, la por de viure, és perdre un temps preciós que millor s’aprofitaria en copsar la vida, en celebrar-la —totes dues coses són el mateix—, en atrapar l’ésser des de la perspectiva del coneixement, de la ciència, tal i com s’entenia abans del segle XVII, quan es desconfiava del positivisme cec. Per

isonomia, la llei estadística dels grans equilibris d'Epicur, Lucreci dedueix que la lletjor d'un indret, per compensació, no és sinó la prova que, en alguna altra banda, hi ha d'haver la bellesa. Reconstrueix l'emoció gràcies a la raó. Des d'aquest punt de vista, el caos no és res més que la prova de l'ordre. La impassibilitat de la natura el rotund testimoni de l'existència real de l'amor. Així, Lucreci, a partir del seu temps present, s'aboca a la recerca dels orígens, a la recuperació, per deducció isonòmica d'un temps en què els homes, tot just sortits de la seva primitiva solitud, impregnats encara dels dons salvatges de la naturalesa, van trobar plaer en aplegar-se per cantar una joia de viure encara pura. La poesia no és solipsisme sinó comunicació i energia social.

Com veiem, el retorn de Casasses a muntanya és també un camí de tornada cap a les velles arrels de la poesia europea, en concret cap a l'apassionada i recelosa poesia llatina que floreix a l'escalf de l'epicureisme. Com a alternativa al progrés, el regrés. Fidelitat de Casasses amb el passat que vol dir amor de l'etern. Amb un llenguatge sorprenent, popular, una pluja de múltiples formes de llibertat desproveïdes de prejudicis. Tot exaltadament nou, vet aquí aquest enamorament pel vell. Com a alternativa a la poesia urbana que també ve de Baudelaire, Casasses ens porta altra vegada, com no passava des dels temps de Costa i Llobera, Ruyra, Sagarra o Foix, a retrobar la serena mirada de Lucreci, Horaci, Virgili, Ovidi, i fins i tot amb la més subjectiva de Catul. Val a dir que Casasses no retorna a muntanya, sense més ni més, com els hippies o els neorurals. Hi torna com hi torna Horaci, quan es veu a ell mateix com una rata camperola que s'allunya de la ciutat i de la cort romana. A pagès, hi troba la dolçor, més bella encara que la bellesa, entesa com una promesa de felicitat o, almenys com el seu record.

De l'esplendor verd i de l'estiu daurat amb oli d'oliva, de la saba de l'arbre bimil·lenari d'Horaci surten molts dels poemes de Casasses però enlloc com a *Bes nagana* es veu millor aquest optimisme serè, aquest epicureisme temperat d'estoïcisme, aquestes renovades maneres de fer i de ser del *Carpe diem* (*Odes* I, 11) i del *Beatus ille* (*Èpodes*, II, 1). Dues divises motrius i complementàries que proclamen, respectivament, esgarrapar tot el que dóna la vida —aprofitar l'energia plaent que la conquereix— i, alhora, simultàniament, dominar i limitar les necessitats retirant-se del món i les seves vanitats.

“Quan els fets enviïn llur
ultimatum d'última hora,
quan t'hi vegis a la vora
et beus un got de vi pur
a la salut d'epicur...”

Com més va, més es pot veure en la millor poesia catalana d'ara —Casasses, Roig, Perejaume— que el bucolisme forma part de la nostra modernitat. A través de Verdaguer, ja ho hem dit, remunta fins a Horaci. És una poesia fascinada amb la severitat pagesa, amb la duresa austera, amb la possibilitat d'una experiència de sòbria llibertat individual. També amb un dinamisme de fantasia, de somriure, de força de les passions. I, tal i com marca la més fidel tradició epicúria, no és una poesia abocada a la imitació de la naturalesa sinó que busca en la naturalesa la matèria sensible de les paraules, les tensions d'energia entre significat i significat, el magisteri de la naturalesa a propòsit del símbol, de les figures del llenguatge, de l'estilisme de la intensitat.

“o sigui per dir-ho clar
com més negre més diàfan
i si vols més meló agafa'n
i els grans de meló del cel

en la diafanitat
simbolitzen la lluor
que brilla en fons de foscor
però si la simbolitzen

és perquè hi són i la són
la lluor que mai no manca
i ara alhora a terra és blanca
la roca i és blanc el mur

de la masia amb el blanc
fosquejant de quan s'ha fet
de nit que és un blanc secret
bé que visible per tots

i fa tanta companyia
com ser l'amic amb l'amat...”

L'energia poètica de Casasses urbana i contemporània mira el paisatge com un exercici de recerca de la puresa, de la serenitat, de la simplicitat a la manera radical que

vindica el pintor Kazimir Malèvitx o el poeta Nicanor Parra. I ho fa, paradoxalment com un treball vivíssim que busca la serenitat. El poeta és un animal de distàncies, un ésser de llunyanies com vol Heidegger, enretirat, refugiat en el silenci sonor de l'idioma. És molt significativa aquesta actitud que agermana aquest darrer llibre de Casasses amb el Perejaume més vegetal i arcàdic del seu recent *Pagèsiques*. Tots dos fan cas del consell d'Epicur: viu ocult, esborra les traces de la teva biografia i allunya't de la multitud, en el lloc amè del retir. És així com celebren, semblants als vells poetes de Roma, el calidoscopi de la vivència a través de la forma privilegiada de l'epigrama llatina. Una forma del discurs íntima, privada i individual. Una forma diversa, alhora eròtica i moral, satírica i greu, severa, rica en les seves diverses variacions, en la barreja de temes i de veus simultànies. I com ja s'ha dit, profundament ciutadana, política, partidària de la funció taumatúrgica de la poesia, la més arcaica i la més pura, la més estimada de Casasses. El poeta escriu per celebrar, per cantar, per matisar, per beneir, per maleir, per profetitzar —que no és sinó una forma de demanar—, per guarir. La curació de *Bes nagana* ve de l'acceptació, de recordar i de comprendre les lleis del món. Les del plaer, les del desig, les de l'amor.

“A- L'estimar simple

cava molt fondo.

B- L'estimar simple

val un imperi

A- i és un imperi que no cau,

B- deu ser l'únic.

(...)

B- L'estimar simple

és la intel·ligència,

A- una intel·ligència que es fa respectar,

B- deu ser l'única.

A- En aquest joc fosforescent

B- qui vol fer trampa

A- queda entrampat...

B- no hi pot ni entrar.” (*Cantata a 2 veus acordades*)

(...)

Vam aprendre una cançó

que el dia que la cantàvem

el món perdia la por

i els llums pampalluguejaven. (*Jo en tenia una cançó*)

Diguem, per acabar, algunes coses sobre el títol del llibre. Si no fos que en Casasses i jo fem més via amb el català que amb el rus ens acontentaríem amb l'explicació que dona del perquè de *Bes nagana* (pàgina 179) i que al·ludeix al desarmament o, també, a la poesia com a arma carregada de futur: “Bes nagana (que en realitat s’escriu Без нагана) ve d’un vell refrany uralià modern que diu que орехи колтъ нечм, тяжело на деревне без нагана: ‘no hi ha res per trencar nous, ho té difícil el poblet sense nagan’ (o sia sense pistola, essent la nagan una de les marques que n’havien set més conegudes per aquelles terres, com la colt a Amèrica, digam)”. De fet, són dues paraules que permeten altres interpretacions, la que es pot llegir directament en català (bes nagana, és a dir, ‘beso la nagana’, la malaltia de la son, la son, és a dir, ‘beso el somni, la il·lusió’) i, ja posats, també es pot llegir mig en uralià mig en català, ‘sense nagana’, ‘sense son’, un epígraf que no fa pas estrany en l’autor de *Que dormim?* perquè Casasses és algú que entén la poesia com a desvetllament de la veritat del món a través, precisament, de la ficció poètica, a través del entusiasme de sentir-se viu mitjançant el poder del llenguatge. Tampoc no és casual, al capdavant, que se citi en aquest llibre la famosa aparició dels estupefaents en el *Tirant lo Blanc* (capítol CXXXII), comentada fa uns anys per Josep Pedrals: “la [cota d’armes] de Diafebus era tota brodada de cascalls, e deia lo mot: *Lo que a altri fa dormir a mi desperta*”. Un entusiasme per l’excitació induïda que, val a dir, oblida l’advertiment de Jaume Roig a l’*Espill* (III, vs. 2771-2775):

Si tot los fall,
quants ab cascall
per fer dormir
los fan morir
o·ls fan dements!

Casasses, a desgrat de les prevencions mèdiques, creu com Plató que l’entusiasme, l’energia, és una manera d’estar habitat per la divinitat. I que la celebració de la vida gràcies a l’entusiasme és la principal funció de la poesia. Més enllà de la seva indissimulada passió per la literatura més romàntica, de Blake a Bob Dylan, posem per cas.